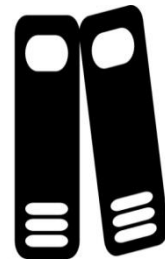

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XVII: 2019

Nr 11 (588)

Data odczytu: 20.03.2019 r.

Data wydania: 20.03.2019 r.

=====

1135. spotkanie

dr Mateusz Zmudziński

Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej

Księgi metrykalne z Grudziądza do połowy XX wieku na tle losów dziejów Katolicyzmu w Grudziądzu. Geneza, zawartość i charakterystyka

Parafie będące najmniejszymi jednostkami podziału administracyjnego Kościoła, są jednak najważniejszym elementem kościelnej hierarchii. To przez nie bezpośrednio dociera się do rzesz wiernych, z nimi wierni utożsamiają wizję Kościoła, i wreszcie, to parafie często wpływają na życie osób zamieszkujących ich terytoria. Prowadzą akcje charytatywne, świetlice szkolne, wszelkiego rodzaju eventy parafialne, lecz przede wszystkim prowadzą szeroką działalność duszpasterską, starając się dbać o odpowiedni poziom życia katolickiego powierzonych im wiernych. Każdy z tych przejawów działalności parafii znajdował i znajduje nadal swe odzwierciedlenie w wytwarzanej przez nią dokumentacji. Celem niniejszego tekstu jest przedstawienie charakterystyki i zawartości grudziądzkich ksiąg metrykalnych, uzupełnione najważniejszymi informacjami dotyczącymi rozwoju katolicyzmu w Grudziądzu i okolicach, oraz co najważniejsze kształtowania się sieci parafialnej w mieście oraz genezy powstania ksiąg metrykalnych.

Dzieje Kościoła katolickiego w Grudziądzu

Próby wprowadzenia chrześcijaństwa na tereny Grudziądza i okolic zostały podjęte przez cystersa Chrystiana, który stał się biskupem misyjnym dla Prus. Książę Konrad Mazowiecki nadał Chrystianowi w 1218 r. pewne dobra w ziemi chełmińskiej, w tym gród w Grudziądzu. Misje odwetowe Prusów doprowadziły, przypuszczalnie w latach 1221/1222, do zniszczenia grodu w Grudziądzu. Odbudowę mógł prowadzić po 1231 roku Zakon Krzyżacki, zaczęli wznosić nowe umocnienia,

a w pobliżu grodu rosła nawet pierwsza osada. Rozwój ośrodka na tym terenie zahamowały wojny Zakonu z księciem pomorskim Świętopelkiem, w tym przegrana bitwa pod Grudziądzem z 1244 roku. Ostatecznie to Krzyżacy wygrali i wznowili prace nad organizacją własnego państwa. Przypuszcza się, iż nawet w połowie XIII wieku mogło powstać komturstwo grudziądzkie, wtedy też mogła rozpocząć się budowa zamku na siedzibę komtura. Do końca XIII wieku Prusowie dwukrotnie zdobywali Grudziądz (1278 r. i 1281 r.), jednak do końca XIII wieku Krzyżacy odbudowali gród i zamek, jako murowaną budowlę. Dnia 12 czerwca 1291 roku wydali dokument lokacyjny Grudziądza, nadając mu prawa miejskie.

W tym pierwszym okresie wzniesiono m.in. ratusz, spichrze, domy mieszczkańskie i interesujący nas najbardziej kościół parafialny pw. Świętego Mikołaja. Na przełomie XIII i XIV wieku powstały zapewne kaplica szpitalna pw. św. Jerzego i kościół szpitalny pw. Św. Ducha. Silny rozwój miasta spowodowany był sprowadzaniem na teren Grudziądza osadników z Niemiec i Śląska, którzy w krótkim czasie zdominowali pozostałą ludność polską i pruską.

Już w XIV wieku na tych terenach ukształtowała się sieć parafialna diecezji chełmińskiej, nie wykluczone jest, aby powstał wówczas archidiecezjalny dekanat grudziądzki, który był odpowiednikiem dzisiejszych dekanatów.

Sieć parafialna w Grudziądzu rozpoczęła się kształtować na dobre pod koniec XIII wieku, kiedy to (w 1286 r.) rozpoczęto budowę murowanego kościoła farnego. Fara pw. Św. Mikołaja była w średniowiecznym Grudziądzu jedyną parafią. Z tego okresu ze źródeł znany jest duchowny Lutkier, który dla siebie i swoich następców uzyskał od Rady Miasta zapis w wysokości dwóch grzywien. W latach 1341 i 1345 parafia farna przejęła administrację odpowiednio nad prepozyturą Św. Jerzego oraz prepozyturą Św. Ducha. Były to świątynie funkcjonujące przy ówczesnych grudziądzkich szpitalach. W średniowiecznym Grudziądzu działała również szkoła parafialna, a aż siedemnastu jej uczniów w latach 1372-1425 odbywało studia na uniwersytetach w całej Europie¹. W 1445 roku uwzględniono parafię w planowanym synodzie diecezji chełmińskiej. Warto zaznaczyć, iż średniowieczna parafia grudziądzka posiadała pokaźne uposażenie, m.in.: *majątki: Sadlina, Ciemniaka, Łysakowa, folwark na Kwidzyńskim Przedmieściu, ogród, 15 morgów łąki oraz jezioro w Pniewitenu*².

Nie jest znany rozwój parafii do połowy XVI wieku, wiemy iż jej teren obejmował następujące miejscowości i wsie: *Grudziądz, Klódka, Lniska Wielkie, Łysakowo, Nowawieś, Sadowo, Świerkocin, Trapno, Turznice oraz położone pod miastem: Grudziądz-Zamek, folwarki Rojowo i Strzemiecin oraz młyny Nagórny i Nadolny*³.

Wielkie zmiany w Grudziądzu zaszły w efekcie postępującej reformacji. W 1552 roku protestanci zaczęli domagać się oddzielnej świątyni, na co uzyskali

¹ Diecezja Toruńska. Historia i teraźniejszość. T. 8. Dekanat grudziądzki, red. S. Kardasz, Toruń 1997, s. 40.

² Tamże.

³ Tamże.

zgodę od króla Zygmunta Augusta w 1569 roku. W 1572 roku na luteranizm przeszedł proboszcz parafii pw. Św. Mikołaja – Maciej ze Strzypcza, przez co wszystkie świątynie grudziądzkie znalazły się w rękach luteran. Pozostali w mieście katolicy przy pomocy biskupa chełmińskiego wytoczyli proces Radzie Miasta i w 1598 roku odzyskali kościoły Św. Mikołaja i Św. Ducha. W 1622 roku do Grudziądza przybywają jezuiti i rozpoczynają nauki, początkowo w kaplicy Działyńskich w farze, stopniowo przejmując całą świątynię⁴.

Zniszczenie miasta przyniosła wojna szwedzka w II połowie XVII wieku. W 1656 roku wypędzono jezuitów, którzy zaczęli powracać dopiero w sierpniu 1659 roku. W wyniku zarazy zmarło 800 osób, a działania wojenne zniszczyły doszczętnie większość Grudziądza. Kolejne wojny szwedzkie z pocz. XVIII wieku przyniosły następne straty materialne w mieście, a dodatkowo wraz z Chełmem i Świecie miasto musiało utrzymywać 10 tysięcy wojska szwedzkiego⁵.

Układ rozbiorowy z 5 VIII 1772 roku włączył Grudziądz do państwa pruskiego. Rozpoczęła się zmiana charakteru miasta w twierdzę broniącą przeprawy przez Wisłę. Władze pruskie sprzyjały protestantom, a parafii katolickiej zabierano majątki, kolegium jezuickie zmieniono na państwowe progimnazjum. Benedyktynom skonfiskowano majątek, jezuitów pozbawiono trzynastu wsi, a z fary usunięto wiele wyposażenia z polskimi akcentami. Ewangelicy dwukrotnie przewyższali liczbą katolików: w 1880 roku było ich 10 855 wobec 5490 katolików i w 1905 odpowiednio 23 020 do 11 684⁶.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości przyczyniło się do rozwoju miasta i parafii katolickich. Parafia farna licząca przed I wojną światową zaledwie 16 tysięcy wiernych, w 1938 roku liczyła ich już 37 tysięcy. Konieczne stało się erygowanie nowych parafii w tym Podwyższenia Krzyża Świętego i Najświętszego Serca Pana Jezusa. W trakcie II wojny światowej zniszczeniu w 60% uległa fara, gruntownie odbudowana i wyremontowana w latach 1946-1948⁷.

W 1992 roku po erygowaniu Diecezji Toruńskiej biskup Andrzej Suski mianował farmę grudziądzką Kolegiatą, przy której ustanowił kapitułę na czele z prepozytem w osobie ks. Prałata Tadeusza Nowickiego. W lipcu 2010 roku Benedykt XVI podniósł kościół św. Mikołaja do rangi bazyliki mniejszej. Uroczyste nadanie tytułu nastąpiło 6 grudnia 2010 r.

Rozwój parafii

W skutek rozwoju Grudziądza i wzrostu liczby jego mieszkańców władze diecezji chełmińskiej widziały konieczność stałego rozwoju sieci parafialnej w Grudziądzu po 1918 roku. Pierwszą taką decyzją było zakupienie w 1911 roku od wła-

⁴ Tamże, s. 40-41.

⁵ Tamże, s. 41.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

ściciela cegielni i tartaku Marcina Schulza rozległego terenu na skrzyżowaniu Chelmińskiej i Bydgoskiej. W październiku 1915 roku rozpoczęto budowę tymczasowego, rektoralnego, kościoła. Poświęcenie kościoła i wydzielenie kuracji z parafii Św. Mikołaja nastąpiło 1 października 1916 roku. Jednak do 1 lipca 1934 roku instytucja funkcjonowała jako kuracja z wydzielonego terenu parafii Św. Mikołaja. **Biskup Okoniewski dekretem z 1 VII 1934 r. erygował parafię pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Grudziądzu.** Kilka lat po wykupieniu terenu od Schulza, zdecydowano się na kupno, od niemieckiego właściciela, zajazd „Concordia” w Tarpnie (rok 1921). Na parterze urządzono tymczasową kaplicę i mieszkania dla organisty i kościelnego, na piętrze zaś biuro parafialne i mieszkanie duszpasterza. Poświęcenia kaplicy dokonał ks. Antoni Dambek 1 października 1922 roku. Następnie podjęto przebudowę wielkiej Sali widowiskowej na kościół, który poświęcono 23 grudnia 1923 roku. Wtedy też wydzielono z parafii Św. Mikołaja osobną kurację, a jej rządcy posiadali uprawnienia proboszcza. **Erygowanie parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa na dzisiejszym Tarpnie** nastąpiło na mocy dekretu biskupa chelmińskiego Stanisława Okoniewskiego z dnia 1 lipca 1934 roku.

Miesiąc po powołaniu dwóch nowych parafii biskup Okoniewski, **15 VIII 1934 r. erygował parafię pw. Wniebowzięcia NMP.** Na cele kościoła wykorzystano budynek „Bazaru”, a jego poświęcenia dokonano 15 września 1934 roku.

Silny rozwój Grudziądza sprawił, iż władze diecezjalne musiały prowadzić działania zmierzające do erygowania nowych parafii. Już w 1958 roku własnej parafii doczekała się dzielnica Mniszek, gdzie 10 III 1958 biskup Kazimierz Kowalski erygował **parafię pw. Św. Andrzeja Boboli. Dnia 1 stycznia 2006 r. wyłączono z terenu parafii Grudziądz-Mniszek i utworzono Parafię Świętego Józefa Obłubieńca w Grudziądzu. Macierzysta otrzymała nazwę Parafia pw. Świętego Andrzeja Boboli w Pieńkach Królewskich.** W Grudziądzu pozostał także kościół poewangelicki, który w 1958 r. przekształcono w rektoralny. Ośrodek duszpasterski powołany został dekretem z 21 czerwca 1971 r. Wydzielono doń część terytorium parafii farniej w Grudziądzu. **Parafia pw. Niepokalanego Serca NMP kanonicznie erygowana 1 kwietnia 1976 r. w granicach wyznaczonych dla ośrodka.**

W latach osiemdziesiątych erygowano kolejne parafie:

- pw. Ducha Świętego – Ośrodek duszpasterski ustanowiony 1980 r. z wyznaczonym tymczasowo terytorium. Parafia kanonicznie erygowana 1 lipca 1981 r.
- pw. Św. Maksymiliana Marii Kolbego – Parafia kanonicznie erygowana 14 marca 1982 r. przez wydzielenie z macierzystej parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Grudziądzu

- pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła – kanonicznie erygowana 20 marca 1986 r. przez wyłączenie z macierzystej parafii Wniebowzięcia NMP w Grudziądzu.
- pw. Św. Stanisława Biskupa w Grudziądzu – Ośrodek duszpasterski pw. Świętego Stanisława Biskupa i Męczennika w Grudziądzu-Rządzu ustanowiony 1 marca 1987 r. Z parafii w Mniszku wydzielono osiedle Rządź. Parafia kanonicznie erygowana 12 sierpnia 1987 r.

Dzieje archiwaliów grudziądzkich na tle losów archiwaliów Kościoła katolickiego

Dzieje grudziądzkich ksiąg metrykalnych łączą się silnie z dziejami zasobu archiwalnego Kościoła katolickiego na całym terenie pierwotnej, jak i rozszerzonej diecezji chełmińskiej, a następnie funkcjonujących na tych terenach diecezji pelplińskiej i toruńskiej. Kościół katolicki, przez swoje instytucje i urzędy, od początku swego istnienia wykazywał dużą dbałość o wytwarzaną przez siebie dokumentację, może to być postrzegane, zarówno jako sposób troski o swoje dobra, prawa i pozycję, ale również pewien rodzaj ochrony swojego dziedzictwa, a więc dziejów, tradycji czy poszczególnych członków. Początkowo archiwa Kościelne były tzw. Archiwami odbiorcy, a więc składającymi się z materiałów otrzymanych przez instytucje Kościelne. Zaliczyć do tego okresu należy wszelkie dokumenty pergaminowe, papierowe i inne, dzięki którym często to pierwotne archiwum określa się mianem archiwum dokumentowego. W kolejnych wiekach, do archiwum odbiorcy – archiwum dokumentowego, dopływały kolejne rodzaje materiałów, do których zaliczyć należy zwłaszcza coraz częściej produkowane księgi. Służyły one urzędnikom kancelarii jako liczne rejestry, zarówno dokumentów, postanowień, jak również licznych czynności. Archiwa Kościoła katolickiego na wszystkich szczeblach przeszły zatem długą drogę rozwoju, od gromadzenia jedynie dokumentów potwierdzających prawa i przywileje, po miejsca przechowywania całego dziedzictwa kulturowego Kościoła. Archiwa parafialne, dekanalne i diecezjalne tworzą obecnie sieć Kościelnych archiwów tzw. Świeckiej administracji. Nie zaliczamy do nich instytucji zakonnych, które tworzą osobną sieć archiwów kościelnych. Archiwa historyczne w polskich diecezjach mają krótką, gdyż niespełna 100-letnią historię. Ich powołanie umożliwił Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku, a odzyskanie niepodległości i tworzenie własnej administracji umożliwiły ich szybki rozwój. Powstawały pierwsze archiwa diecezjalne: Katowice – przed 1925, Poznań – 1925, a także Archiwum Diecezji Chełmińskiej w Pelplinie, erygowane w dniu 1 kwietnia 1928 roku, które stało się instytucją gromadzącą zasób archiwalny przechowywany w urzędach diecezji, na terenie, których się znajdujemy. Archiwum dla diecezji chełmińskiej sięga swymi początkami do czasów biskupa Heidenryka, który organizował struktury administracji diecezjalnej w XIII wieku. Działo nieprzerwanie do 1992 roku, wtedy jego zasób przejęło Archiwum Diecezjalne w Pelplinie. Wobec braku przez bli-

sko dekadę osobnego archiwum historycznego w diecezji toruńskiej, gromadziło ono także w tymczasowy depozyt materiały archiwalne z jego terenu.

Archiwa parafialne powstawały zatem wraz z zakładaniem parafii, początkowo były zwykłymi skrzyniami przechowywanymi w skarbcu, zakrystii lub za ołtarzem. Taki sam los musiało dzielić pierwsze archiwum kościelne w Grudziądzu, a więc już w XIII wieku. Wiemy, iż w 1300 roku posługę pełnił tu pleban Heidenryk. Pierwszym dokumentem zgromadzonym w archiwum był zapewne dokument erygowania parafii oraz mianowania pierwszego proboszcza. Z czasem pojawiały się w nim kolejne, do których zaliczymy m.in. potwierdzenia uposażenia parafii i ich wszystkich zmian, tradycji proboszczowskiej, zmian pozostałych duchownych, pierwsze rejestry metrykalne – od końca XVI wieku. Liczba wpływających akt rosła (od rozporządzeń przez dekryty, aż po listy), zaczęło przybywać coraz więcej dokumentacji własnej parafii (inventarze kościelne i beneficjalne, rachunki, kroniki, spisy proboszczów i fundatorów)⁸.

Najważniejszym punktem zwrotnym w działalności kancelarii parafialnych były obrady Soboru Trydenckiego, a wraz z nimi wydawane uchwały. Część badaczy uważa, że od tego okresu możemy mówić o właściwym rozpoczęciu działalności przez kancelarie parafialne⁹. Zmiany te doprowadziły do tworzenia nowych rodzajów dokumentacji, jakimi były księgi ochrzczonych, ślubujących i zmarłych. Na pozostałą dokumentację parafialną polskich jednostek z okresu staropolskiego składały się m.in.: dyplomy, wśród nich przywileje fundacyjne i erekcyjne parafii; dokumenty fundacyjne bractw, szpitali, szkół, konsekracji kościoła i ołtarzy; dekryty z przeprowadzonych wizytacji kanonicznych i odpisy protokołów wizytacji; listy pasterskie i kurendy biskupów, okólniki archidiakonów i władz świeckich; księgi majątkowe; księgi metrykalne; akta działalności duszpasterskiej, korespondencja z władzami kościelnymi i świeckimi¹⁰.

Kolejne zmiany w funkcjonowaniu parafii i ich kancelarii przyniosły władze zaborcze i stosowany przez nich nowy rodzaj dokumentacji, akta spraw, który jest kontynuowany do dziś. W systemie tym łączy się pisma w całość odpowiadającą jednej sprawie, a czasem w grupy spraw pokrewnych. Zaborcy wprowadzili na podporządkowanych sobie ziemiach tzw. system dziennikowy, występujący w różnych odmianach na terenach poszczególnych zaborów. Najważniejszą pomocą kancelaryjną w tym systemie był dziennik podawczy, który rejestrował wszystkie pisma przychodzące i wychodzące. On też stanowił znak pisma, czyli jego symbol rozpoznawczy, składający się z kolejnego numeru dziennika, łamanego przez dwie ostatnie cyfry roku kalendarzowego¹¹.

Najważniejszą rolę w tworzeniu i gromadzeniu akt w pruskich urzędach odgrywała registratura, która była komórką rejestrującą pisma i odpowiadającą za mo-

⁸ Z. Krupska, dz. cyt., s. 238.

⁹ H. Wyczawski, dz. cyt., s. 65.

¹⁰ R. Kufel, *Kancelaria, registratura i archiwum parafialne...*, s. 48-49.

¹¹ S. Nawrocki, dz. cyt., s. 147.

onitoring ich obiegu, formowanie akt w sprawy i ostatecznie przechowująca je w ustalonym porządku. W jednym poszycie musieli przechowywać akta tworzące sprawę lub kilka spraw jednorodnych tematycznie.

Duchowni katolicy w trakcie pracy w kancelariach parafialnych, dekanalnych i innych wzorowali się w wykonywaniu zadań, na metodach wypracowanych w instytucjach państwowych. Wprowadzali jednak częste modyfikacje, które były konieczne z uwagi na specyfikę urzędów i instytucji kościelnych. Widzimy zatem liczne różnice w tworzeniu jednostek, a zwłaszcza w nadawaniu układu w registraturach. Obok akt spraw nadal wielką rolę odgrywały księgi wpisów, w których prowadzeniu, w porównaniu do okresu wcześniejszego, zaszły istotne zmiany, polegające na ich znacznym ujednoczeniu poprzez powszechne stosowanie formularzy. Dokumentacja parafialna w XIX i XX wieku obejmowała dyplomy, księgi wpisów (metrykalne i inne, np. kroniki, protokoły, duszpasterskie, majątkowe, finansowo-rachunkowe), akta spraw dotyczące różnych dziedzin działalności parafii oraz dokumentację kartograficzną i techniczną .

Postać księgi wpisów ma najważniejsza dokumentacja parafialna, czyli księgi metrykalne. Są one nie tylko odzwierciedleniem życia religijnego lokalnych wspólnot czy wywiązywania się przez parafian z obowiązków względem Kościoła. Dziś stanowią niezwykle cenne źródło wykorzystywane przy prowadzeniu badań genealogicznych, a także demograficznych, socjologicznych, onomastyki, dziejów Kościoła. Interesujące są zatem losy tych źródeł, zwłaszcza metod ich prowadzenia .

Geneza ksiąg metrykalnych

Księgi metrykalne nazwę swą zawdzięczają słowu metryka, które od wielu wieków przybierało i nadal posiada różne znaczenia. Słowem metryka określa się różne akty: księgę do zapisów sakramentów; pojedynczy akt chrztu, ślubu czy zgonu; odpis jednego z tych aktów; zbiór dawnych akt urzędowych; osobną jednostkę w kancelarii np. Metrykę Koronną; księgę czynności i uchwał kapitulnych; średnio-wieczne spisy podopiecznych kościelnych akcji charytatywnych czy wreszcie księgę wpisową studentów uniwersytetu. Na potrzeby niniejszych rozważań metryką nazwiemy dokumenty wystawione przez kancelarie parafialne w formie wyciągów z akt chrztu, małżeństwa, zgonu, urzędowo potwierdzające określone zdarzenia prawne. Księgi metrykalne są najważniejszymi wśród ksiąg sporządzanych w kancelarii parafialnej, prowadzonymi z nakazu prawa powszechnego Kościoła katolickiego.

Początki ksiąg metrykalnych należy łączyć z prowadzeniem wielu różnych spisów w czasach pierwszych chrześcijan. Zaliczamy do nich rejestry ochrzczonych sporządzane w formie dyptychów, w których odnotowywano także osoby odczytywane w czasie ofiarowania. Wpisanie wiernych do rejestru oznaczało zaliczenie w poczet wspólnoty chrześcijańskiej, a skreślenie – usunięcie z niej. Kolejnym spisem były listy katechumenów, czyli osób, które przygotowywały się do przyjęcia chrztu w czasie tzw. katechez. Spotykamy się również z możliwością prowadzenia

wykazów energumenów, czyli osób opętanych, chorych psychicznie, epileptyków i innych, którym wydzielano osobne miejsce w świątyni i oddawano pod opiekę egzorcystów. Istniały także, w osobnych jednostkach, spisy zmarłych, za których systematycznie się modlono. Ksiądz Józef Kurpas przypuszcza, że u początków chrześcijaństwa mogły istnieć pewne formy ewidencji małżeństw chrześcijan. Analiza pierwszych wpisów wskazuje na przejawiające się w nich dążenie do utrwalania najważniejszych momentów w życiu wiernych: chrztu, zgonu, być może nawet małżeństwa, a zapewne także dzielenie wiernych chociażby z uwagi na stan zdrowia psychicznego. Z tych powodów badacze określają te spisy jako pierwowzory obecnych ksiąg metrykalnych.

Nie można dostatecznie udowodnić, iż po spisach z czasów pierwszych chrześcijan istniały kolejne ewidencje, ale też nie można temu zaprzeczyć. Nie zachowały się do dziś ich ślady. Stan ten zmienił się już w średniowieczu, kiedy pierwsze Kościoły partykularne dostrzegaly potrzebę usankcjonowania prowadzenia ewidencji najważniejszych momentów z życia powierzonych im wiernych, czyli czynności trwających już od pewnego czasu. Synod w Tournai w roku 1481 nakazał prowadzenie ksiąg chrztów. W 1497 roku hiszpański synod w Alcalá zobowiązał plebanów do prowadzenia ksiąg ochrzczonych i zaślubionych, a synody z Dillingen w latach 1548 i 1567 – do rejestracji chrztów, ślubów, zgonów oraz przystępujących do Komunii wielkanocnych.

Powyższe przepisy nadal stanowiły prawo respektowane wyłącznie w diecezjach je wprowadzających, widziano zatem konieczność ustanowienia jednego normatywu dla całego Kościoła. Podstawowym czynnikiem, który znacząco przyspieszył reformy, była szerząca się od początku XVI wieku reformacja. Temat normatywu podjęto już podczas obradującego w latach 1543-1563 Soboru w Trydencie, pod koniec jego trwania, na dwudziestej czwartej sesji, w dniu 11 listopada 1563 roku. Głównym autorem postanowień w kwestiach ksiąg metrykalnych był Bartłomiej de Martyribus. Postanowienia Soborowe nakazywały prowadzenie ksiąg chrztów, małżeństw i pośrednio bierzmowanych.

Unormowanie powszechnego prawa kościelnego przez papieża w kwestii rejestracji zgonów przyniosły postanowienia synodu mediolańskiego z 1565 roku, który przepisami kościoła partykularnego uzupełniał ustawy trydenckie o obowiązek rejestracji zgonów. Normatywem dla Kościoła powszechnego stały się wydane przez Pawła V przepisy Rytuału Rzymskiego z 1614 roku. *Rituale Romanum* obli-gowało duchownych do prowadzenia pięciu następujących ksiąg: *liber baptisatorum*, *liber confirmatorum*, *liber matrimonium*, *liber status animarum* oraz *liber defunctorum*.

Polskie prawodawstwo kościelne kwestię ksiąg metrykalnych wzięło pod uwagę dopiero w II połowie XVI stulecia. Nie ulega jednak wątpliwości, że pewne akty prawne regulujące tę materię istniały wcześniej, lecz w większości nie zachowały się do czasów obecnych. O takim stanie rzeczy mogą świadczyć m.in. zachowane

zapisy statutów synodalnych biskupa krakowskiego Tomasza Strzępińskiego z 1459 roku, w których nakazał prowadzić księgi małżeństw oraz obradujący w 1506 roku synod w Poznaniu nakazujący prowadzenie ksiąg chrztów, małżeństw i ekskomunikowanych. O istnieniu ksiąg metrykalnych przed oficjalnym nakazem soborowym świadczą również najstarsze wpisy metrykalne z parafii Boreczno sięgające 1547 roku.

Pierwszym biskupem, który podjął się wprowadzenia przepisów trydenckich, był ordynariusz wrocławski Stanisław Karnkowski. Zobligował on proboszczów na synodzie wrocławskim w 1568 roku, aby prowadzili księgi chrztów i ślubów, co potwierdził kolejny synod z 1579 roku. Rok później to samo uczynił biskup wrocławski – Marcin Gerstmann. Kolejno przepisy wydawały: synod wileński kardynała Jerzego Radziwiłła w roku 1582, synod plocki biskupa Piotra Dunina Wolskiego w 1589 roku, synod krakowski kardynała J. Radziwiłła w 1593 roku. Diecezja chełmińska również wprowadziła recepcję przepisów trydenckich na synodzie w Chełmży w 1583 roku, kiedy to potwierdzono także wprowadzenie uchwał piotrkowskich z 1577 roku.

Po wielu próbach wdrażania obowiązku stosowania ksiąg metrykalnych w Kościołach partykularnych Prymas Polski Bernard Maciejowski w 1607 roku, podczas synodu piotrkowskiego, skierował do obu metropolii – gnieźnieńskiej i lwowskiej – list pasterski. W dokumencie tym zalecał prowadzenie ksiąg ochrzczonych, bierzmowanych, zaślubionych, przystępujących do Komunii wielkanocnej oraz statystyki parafialnej. Księgi zmarłych zostały wprowadzone w archidiecezjach i diecezjach polskich na podstawie Rytuału piotrkowskiego z 1631 roku.

Diecezja chełmińska wprowadziła niektóre z piotrkowskich przepisów synodalnych na synodzie w Chełmnie w roku 1641. Za sprawą biskupa Kaspra Działyńskiego ustalono konieczność prowadzenia ksiąg chrztów, ślubów oraz zmarłych. Na ostatnim przedrozbiorowym synodzie chełmińskim w 1745 roku biskup Stanisław Załuski również poruszył kwestię prowadzenia ksiąg metrykalnych.

Zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu i uzupełnianiu ksiąg metrykalnych wprowadziły dopiero władze zaborcze. Niemalże do końca XVIII stulecia miały one znaczenie wyłącznie dla członków Kościoła katolickiego. Służyły do ewidencjonowania najważniejszych momentów z życia parafian, nadzoru nad realizacją ich powinności religijnych oraz kontroli przestrzegania przepisów kościelnych. W zaborze pruskim na mocy Powszechnego Prawa Krajowego, wydanego 1 czerwca 1794 roku, duchowni katolicy i ewangelicy jako urzędnicy stanu cywilnego, zostali zobowiązani do prowadzenia ksiąg urodzeń, ślubów i zgonów oraz sporządzania ich odpisów. Tym samym zmienił się kościelny charakter ksiąg metrykalnych na kościelno-państwowy. Duplikaty należało przekazać do sądu pierwszej instancji właściwego terytorialnie dla poszczególnej parafii. Kontrolą wykonania tych przepisów zajmowały się wydziały spraw wewnętrznych urzędów rejencyjnych.

Oddzielenie rejestracji stanu cywilnego od rejestracji wiernych nastąpiło w państwie pruskim na mocy ustawy z dnia 8 marca 1874 roku o cywilnej rejestracji stanu cywilnego, która weszła w życie 1 października 1874 r. Powoływała ona świeckie urzędy stanu cywilnego, a rejestracji dokonywali specjaliści urzędnicy mianowani przez administrację zaborczą. Wprowadzono trzy serie wpisów: urodzeń, ślubów i zgonów oraz ustalono obowiązek zawierania małżeństwa cywilnego przed kościelnym. Księgi metrykalne utraciły znaczenie prawnopństwowe i służyły odtąd wyłącznie celom kościelnym.

Okres międzywojenny przyniósł istotne zmiany w prawodawstwie dotyczącym prowadzenia ksiąg metrykalnych za sprawą Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku. Kanon 470 zobowiązywał proboszczów do prowadzenia ksiąg ochrzczonych, bierzmowanych, zaślubionych i zmarłych. Duchowni mieli również obowiązek sporządzania rocznych odpisów z tych ksiąg i przekazywania ich do kurii diecezjalnych. Aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku do ksiąg metrykalnych zalicza rejestry chrztów, ślubów, zgonów i bierzmowanych, nie wspominając o I Komunii.

Księgi z Grudziądza

Księgi metrykalne z Grudziądza do okresu II wojny światowej przechowywane były w parafiach, skąd w trakcie konfliktu zbrojnego zostały zabrane przez wojska okupacyjne. Wywieziono je do kopalni soli w Grasleben, a stamtąd do zamku w Goslar¹². Ostatecznie przekazano je do Centralnego Archiwum Biskupiego w Regensburgu¹³. Zbiór grudziądzkich ksiąg metrykalnych stanowi 60 jednostek z lat 1661 – 1948. Pochodzą one z dwóch źródeł napływu: Centralnego Archiwum Biskupiego w Regensburgu: 19 jednostek oraz grudziądzkich parafii: Św. Mikołaja – 30 jednostek, Podwyższenia Krzyża Świętego – 7 jednostek oraz Najświętszego Serca Pana Jezusa – 4 jednostki.

Księgi z Centralnego Archiwum Biskupiego w Regensburgu zostały przekazane do Torunia w 2002 roku¹⁴, zaś w XX dopływach przejęto pozostałe księgi metrykalne. Z parafii Św. Mikołaja Biskupa – dwa dopływy: 11 IX 2003 r. oraz 27 VIII 2015 r., z parafii Podwyższenia Krzyża Świętego oraz z parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa – po jednym dopływie dnia: 27 sierpnia 2015 roku.

W trosce o należyte zabezpieczenie zasobu archiwalnego, dyrekcja archiwum toruńskiego podjęła decyzję o uruchomieniu projektu digitalizacji ksiąg metrykalnych, które cieszą się największą popularnością wśród użytkowników Archiwum. Realizacja powyższych założeń jest możliwa dzięki wsparciu Kurii Diecezjalnej Toruńskiej, która wydzierżawiła skaner marki Zeutschel OS 12000 na okres od 8 kwietnia 2016 r. do 8 kwietnia 2019 r. Zgodnie ze stanem na 31 grudnia 2017 ro-

¹²Tamże, s. 276-277.

¹³ T. Glemma, *Zarys dziejów diecezji chełmińskiej do 1945 roku*, Pelplin 1994, s. 106; A. Nadolny, *Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Zarys...*, s. 277.

¹⁴ A. Nadolny, *Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Zarys...*, s. 277-278.

ku¹⁵ zeskanowano 346 j.a. z ogólnej liczby 1413 jednostek, co stanowi ok. 24,5 % całości ksiąg metrykalnych. Digitalizacja prowadzona jest alfabetycznie, wg nazwy miejscowości – siedziby parafii. Udało się już zeskanować wszystkie sześćdziesiąt ksiąg z trzech grudziądzkich parafii. W najbliższych latach skanowane będą także te księgi, które nadal przechowywane będą w parafiach, co ma przyczynić się do stworzenia zabezpieczających kopii cyfrowych ksiąg metrykalnych z terenu diecezji toruńskiej.

Zawartość i charakterystyka ksiąg metrykalnych z terenu Grudziądzka

Zachowane w zasobie archiwum księgi pozwalają na zobrazowanie sposobu prowadzenia rejestracji metrykalnej od końca XVI stulecia, aż po wiek XX. Księgi z grudziądzkiej parafii farnej pochodzą z lat 1661 – 1946. Nie możemy zatem omówić sposobu ich prowadzenia od soboru trydenckiego w połowie XVI wieku do roku 1661, te dane można jednak przedstawić na przykładzie zachowanych archiwaliów z parafii w Brzoziu Lubawskim. Księgi z dwóch kolejnych parafii zachowały się od momentu ich założenia do dnia dzisiejszego. W archiwum przechowywane są jedna księga do okresu II wojny światowej, maksymalnie kilka lat po jej zakończeniu: parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego to księgi z lat 1916-1948, zaś parafia pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa to metrykalnia z lat 1922-1947. Spis metrykaliów przechowywanych w Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej, a wytworzonych przez grudziądzkie parafie stanowią załącznik do niniejszej pracy nr. 1-3.

XVI – XVII wiek

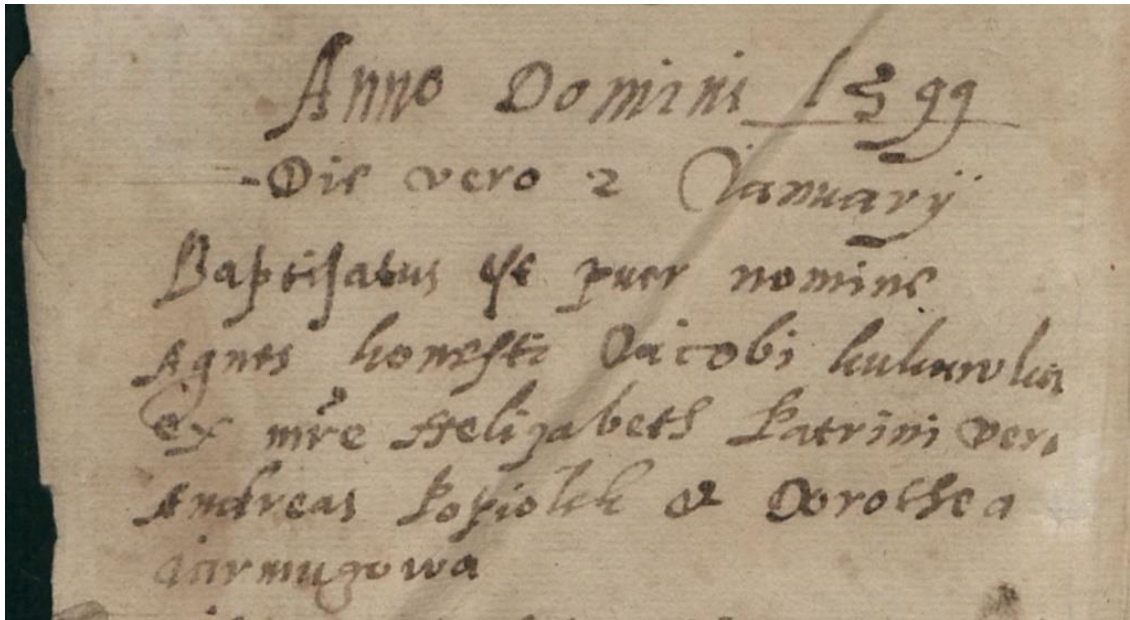
Językiem urzędowym Kościoła katolickiego jest język łaciński, stąd najstarsze księgi metrykalne zachowane w Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej prowadzone były w języku łacińskim, sporadycznie występują spolszczone nazwy geograficzne, bądź pojedyncze słowa polskie w głównej części wpisów, bądź też notatki pozametrykalne. Wpisy odnotowywano w luźnych składkach, które zazwyczaj zszywano w jeden blok, łącząc tym samym różne rodzaje rejestrów: chrztów, ślubów i zgonów. Najczęściej stosowano formę opisową, która bardzo rzadko była zastępowana mieszaną tabelaryczno-opisową lub wyłącznie tabelaryczną. Porządek wpisów nie zawsze był chronologiczny, czasem pleban decydował się nadawać układ wg miejscowości, które należały do parafii, a dopiero w ich obrębie prowadzić zapisy chronologicznie.

Najstarsze z zachowanych metrykaliów z Brzozia Lubawskiego świadczą, iż ówczesni duchowni prowadzili księgi zgodnie z zaleceniami postanowień synodalnych i ich implementacjami w poszczególnych kościołach partykularnych. W akcie chrztu znajdziemy zazwyczaj: imię dziecka, dane rodziców, chrzestnych, szafarza oraz datę sakramentu; wpis małżeństwa podaje: datę sakramentu, dane nowożeń-

¹⁵21 z 36 miesięcy trwania projektu.

ców, wspomnienie szafarza oraz imiona i nazwiska świadków, zdarzały się przypadki wpisywania również miejsca pochodzenia młodych i danych ich rodziców .

Fot. 1. Wpis aktu chrztu z 1599 roku

Źródło: AADDT, zesp. 8, Brzozie Lubawskie, sygn. AA 001, k. 1.

Fot. 2. Wpis aktu ślubu z 1599 roku

Anno vt supra
 Die vero 22 Nouembrib
 Per me Albertum Comendari-
 am in Brzoz^o Copulati sunt
 in matrimonium honestus Ro-
 glawitz de mroyno et Cua de Jan-
 Bratkoſewo factis tribus uicib^{us}
 iuxta ritum et praſcriptum SS
 concilij Tri: Ceſtes honestus Bar-
 Golomus cognomine uos molen-
 dinator et Thomas Tabernator
 a Bratkoſewo

Źródło: AADDT, zesp. 8, Brzozie Lubawskie, sygn. AD 001, k. 1.

XVII wiek

Najwcześniejsze zachowane wpisy, z końca XVII wieku, dotyczące osób zmarłych zawierały jedynie imię zmarłego, imię ojca lub współmałżonka, wiek zmarłego, miejsce pochówku oraz informację czy zmarły przyjął sakramenty przed śmiercią. Dokładna data pochówku występuje już dość regularnie pod koniec XVII stulecia. W przeanalizowanych księgach zmarłych z parafii w Chełmnie i Grudziądzu nazwiska zmarłych pojawiają się sporadycznie na przelomie XVII i XVIII wieku.

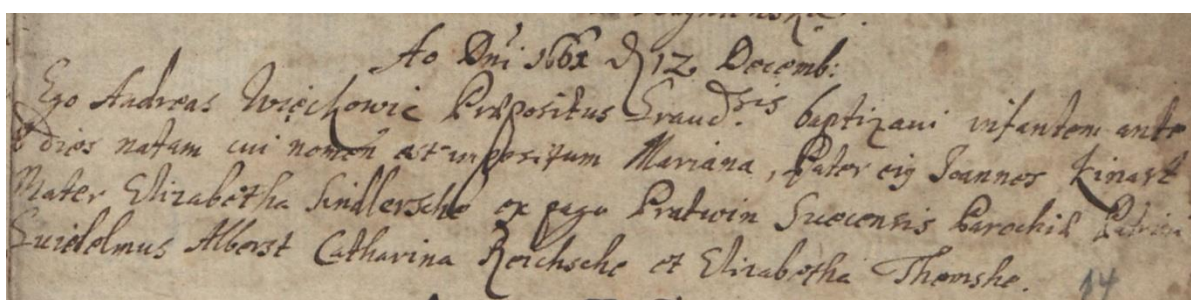
Fot. 3. Wpis aktu zgonu z 1688 roku

1688
 Culmā Honestus Dny Thomas Kaminski annorū sexaginta
 Criter sepultus in Ecclesia Caroliali Culmin-
 si omnibus fuit munitus sacramentis.
 Culmā Infans honesti Dnykinski anni medij sepultus
 in Ecclesia S. Dnicianum.
 Culmā Laboriosa Ruchena Obstetrix Annorum sexaginta
 ta omnia munita pi by sacramentis sepulta ad 68

Źródło: AADDT, zesp. 11, Chelmino-Fara, sygn. AE 001, s. 12.

Najstarsze zachowane wpisy chrztów z parafii farnej w Grudziądzu prowadzone są w formie opisowej, niewiele różnią się od tych z końca XVI i początku XVII wieku. W akcie chrztu występuje data chrztu, tym razem uzupełniona o datę urodzenia, dane dziecka, dane rodziców, dane chrzestnych oraz duchownego chrzczącego dziecko. Nie wiemy jak wyglądały grudziądzkie rejestry ślubów i zgonów dla wcześniejszych okresów, możemy jednak przypuszczać, iż były zbliżone formatem do ksiąg ślubów.

Fot. 4. Wpis aktu chrztu z Grudziądza z 1661 roku

Źródło: AADDT, zesp.28, Grudziądz-Fara, sygn. AA 001, k. 2.

XVIII stulecie

Sposób prowadzenia ksiąg metrykalnych w XVIII stuleciu zmienia formę z opisowej na tabelaryczną. Język niemiecki wypiera stosowaną łacinę, spotykamy się nadal z pojedynczymi słowami polskimi. W ręcznie kreślonych tabelach przewidziano miejsce na wpisanie numeru aktu, miejsca urodzenia, danych rodziców wraz z nazwiskiem panięńskim matki, datę urodzenia i datę chrztu, imię lub imiona dziecka, dane chrzestnych oraz szafarza sakramentu.

Fot. 5. Wpis aktu chrztu z Grudziądza z 1661 roku

1661	1	Tag	Christus	Namen und Nam	2
Wojewódz.	Namen und Nam des Eltern	Tag	Christus	1. Das Kindgeburt	Christus
Grudziądz	Johann Gehrman Linge und Anna Maria geb. Nannawa	Janus 1661	Anna Maria	2. Das Aufzuchtgeburt 1661 Hr. Carl Gottlieb Brandhoff Küpferm Jgnath Müller Linge Dem. Justus Kueperow Johann Braunow Aufzucht	Christus Justus

Źródło: AADDT, zesp.28, Grudziądz-Fara, sygn. AA 006, k. 2.

Najstarsze zachowane wpisy zaślubionych pochodzą z 1774 roku, mają już formę tabelaryczną. Na pojedynczy akt składają się następujące dane: miejsce zamieszkania młodych, dane statystyczne niezbędne na potrzeby rejestracji stanu cy-

wilnego, następnie dane o sakramencie, gdzie w wierszu tabeli, w formie opisowej podawano dane kapłana, dane młodych, ich stan, datę sakramentu oraz dane świadków, w osobnej kolumnie podawano wiek młodych.

Fot. 6. Wpis aktu ślubu z Grudziądza z 1774 roku

The image shows a handwritten document with two main sections. The left section is a table titled 'Numerus Omnium 1774' with columns for 'Nomen Loci ubi copulati degunt', 'Præsentium', 'Substitutum Rg. baki', and 'Villa Novawice'. The right section is titled 'Appellatio Copulatum' and contains three entries for marriages, each with a date and location, and a list of witnesses.

Źródło: AADDT, zesp.28, Grudziądz-Fara, sygn. AD 001, k. 1.

Również najstarsze wpisy zmarłych pochodzą z roku 1774 i posiadają formę tabelaryczną. Wpisywano w nich miejsce zamieszkania zmarłego, dane statystyczne na potrzeby USC, w formie opisowej dane zmarłego, czasem także jego rodziców i zawód zmarłego lub rodziców. Następnie datę śmierci i pochówku, wiek zmarłego, przyczynę śmierci oraz miejsce pochówku.

Fot. 7. Wpis aktu zgonu z Grudziądza z 1774 roku

The image shows a handwritten document with a table titled 'Numerus Omnium 1774' and a section titled 'Dies etas causa mor. Tempus quo mortui sunt Locus ubi sepulti'. The table has columns for 'Nomen loci ubi habitabant', 'Numerus omnium', 'Mortuus', 'dies etas', 'Nomen et cognomen', 'causa mor.', 'Tempus quo mortui sunt', and 'Locus ubi sepulti'. The right section contains three entries for deaths, each with a date, age, cause of death, and burial location.

Źródło: AADDT, zesp.28, Grudziądz-Fara, sygn. AE 001, k. 1.

XIX wiek

W wyniku zaborów tereny Grudziądza znajdują się pod zwierzchnictwem pruskim, które ingeruje również w funkcjonowanie Kościoła katolickiego. Jednym z takich działań jest wprowadzenie w życie postanowień pruskiego Powszechnego Prawa Krajowego w 1794 roku, proboszczowie stali się urzędnikami stanu cywilnego, język niemiecki wyparł łacinę, a akty obowiązkowo sporządzano w układzie tabelarycznym. Na dobre, wpisy po niemiecku, rozpoczęto prowadzić po 1810 roku. Akt chrztu zawierał z reguły następujące informacje: numer kolejny wpisu, data urodzenia, data chrztu, miejsce urodzenia, dane rodziców, ich wyznanie i stan, personalia chrzestnych oraz dane szafarza. Miejsce przeznaczone na uwagi wypełniano bardzo rzadko, a w spotkanych wpisach informowano m.in. o ślubie, zgonie,

W akcie zgonu, oprócz poprzednio występujących informacji, uzupełniano przyczynę śmierci oraz członków najbliższej rodziny, do której zaliczano rodziców, współmałżonków i dzieci. Pole uwagi służyło do wpisywania informacji o chrzcie po urodzeniu w obliczu zagrożenia życia czy darmowym udzieleniu sakramentu.

Fot. 11. Wpis aktu zgonu z Grudziądza z 1894 roku

№	Defuncti nomen et cognomen.	domicilium.	status.	aetas.	causa mortis.	dies		nomen superstitum, i. e. vidui aut viduae, parentum aut liberorum.	nomen sacerdotis cui obitus nuntiatus m. ppr. scriptum.	adnotationes.
						obitus.	sepulturae.			
1.	Kubanski, Jan	Grudziądz	obit.	64 y.	...	1. Januarii	Grudziądz
2.	Meide, János, natus in Hungaria	Grudziądz	obit.	64 y.
3.	Jancki, Jan	Grudziądz	obit.	10 m.
4.	Wlowski, Józef, natus in Hungaria	Grudziądz	obit.	56 y.

Źródło: AADDT, zesp.28, Grudziądz-Fara, sygn. AE 007, k. 1.

Kolejne zmiany w księgach metrykalnych zaszły po oddzieleniu rejestracji kościelnej od stanu cywilnego i utworzeniu urzędów stanu cywilnego w 1874 roku. Zmiany, które zaszły w sposobie prowadzenia ksiąg, to powrót języka łacińskiego oraz częstsze wypełnianie miejsca przeznaczonego na uwagi. Zniesiono informacje statystyczne, które służyły proboszczom, jako urzędnikom stanu cywilnego. W Grudziądzu zmiany te widoczne są m.in. dla księgi chrztów, którą rozpoczęto prowadzić w 1883 roku.

Fot. 12. Wpis aktu chrztu z Grudziądza z 1883 roku

№	Infantis		nomen et cognomen		status parentum	dies		patrinorum nomen et cognomen	sacerdotis baptiz nomen in prop. scriptum	adnotationes.
	locus natiuitatis	nomen	patris (infantis legitimi)	matris		natiuitatis	baptismi			
1.	Grudziądz	Anastasia Antonia	Janus Anacostowski	Maria z Grudziądza	obit.	11. Decembris 1883	1. Januarii 1883
2.	Grudziądz	Paul	Simon Grudziądzki	Antonia z Grudziądza	obit.	20. Decembris 1882	1. Januarii 1883
3.	Grudziądz	Julius Lorenz	X	Francisca z Grudziądza	obit.	3. Januarii 1883	7. Januarii 1883
4.	Grudziądz	Martha	X	Jola z Grudziądza	obit.	22. Decembris 1882	7. Januarii 1883

Źródło: AADDT, zesp.28, Grudziądz-Fara, sygn. AA 010, k. 1.

Nowością w prowadzonych rejestrach są Księgi I Komunii i Bierzmowań, które w parafiach z terenu obecnej diecezji toruńskiej zaczynają być prowadzone systematycznie od końca XIX wieku. W Grudziądzu rozpoczęto spisywać dzieci

przystępujące do I Komunii Świętej w 1883 roku, zaś młodzież bierzmowaną w 1888 roku.

Fot. 13. Wpis dzieci przystępujących do I Komunii Świętej z Grudziądza z 1883 roku

No.	Nomen	Cognomen	Locus nativitatis	Dies natis	Dies baptismi	Prima communio privata	Prima communio generalis	Communio generalis finita schola	Nota
1.	<i>Heide, Marie</i>	<i>Marie Heide</i>	<i>Grudziądz</i>	<i>22. III. 1883</i>	<i>25. III. 83</i>	—	<i>20. IV. 1913</i>		
2.	<i>Wła</i>	<i>Bronowska</i>	<i>Plator</i>	<i>26. IV. 1883</i>	<i>16. IV. 83</i>	—	"		
3.	<i>Leśkiewicz</i>	<i>Bronowska</i>	<i>Grudziądz</i>	<i>3. V. 1883</i>	<i>8. V. 83</i>	—	"		

Źródło: AADDT, zesp.28, Grudziądz-Fara, sygn. AB 002, k. 1.

XX wiek

Po wprowadzeniu w życie przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku stosowane formularze w zasadzie się nie zmieniły, oprócz ewentualnych modyfikacji kolejności wprowadzania danych. Nadal wpisy prowadzono po łacinie, z niektórymi wtrąceniami w języku polskim. Jednakże zdecydowanie częściej wykorzystywano kolumnę przeznaczoną na uwagi. W księgach chrztów odnotowywano tam datę zawarcia związku małżeńskiego, datę bierzmowania czy święceń; w księgach małżeństw – datę i numer aktu z USC; zaś wpisując zgon plebani podawali także numer dokumentu z USC, a w przypadku nieprowadzenia księgi cmentarnej, także numer kwatery na nekropolii. Z uwagi na ochronę danych osobowych, nie zamieszczono zdjęć z ksiąg XX wiecznych.

Indeksy

W wielu parafiach prowadzone były alfabetyczne spisy chrzczonych, ślubujących lub osób zmarłych. Dla parafii grudziądzkich takie spisy założono jedynie dla parafii farnej, z całą pewnością musiało to się stać do wybuchu II wojny światowej, gdyż odzyskano je z Centralnego Archiwum Biskupiego w Ratyżbonie. Są to: indeks ochrzczonech z lat 1774 – 1799, litery od A do K; indeks ochrzczonech z lat 1811- 1874, litery od A do Z; indeks ślubów od A do Z z lat 1820 – 1866 oraz zmarłych od A do Z z lat 1865 – 1875. Późniejsze skorowidze, jeśli były stworzone, znajdują się w archiwum parafii farnej w Grudziądzu.

Numer zespołu: 28

Zespół: Parafia pw. *Świętego Mikołaja Biskupa w Grudziądzu*

Nazwa skrócona: **Parafia Grudziądz Fara**

Sygnatura archiwalna	Tytuł jednostki	Daty skrajne	Sygnatury dawne	Udostępnianie	
				Oryginał	Kopia cyfrowa
AA 001	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1661 - 1687	W 367	NIE	TAK
AA 002	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1687 - 1712	W 368	NIE	TAK
AA 003	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1712 - 1761	W 369	NIE	TAK
AA 004	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1761 - 1774	W 370	NIE	TAK
AA 005	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1774 - 1816	W 371	NIE	TAK
AA 006	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1817 - 1839	W 372	NIE	TAK
AA 007	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1840 - 1850	W 373	NIE	TAK
AA 008	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1851 - 1866	W 374	NIE	TAK
AA 009	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1867 - 1882	W 375	NIE	TAK
AA 010	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1883 - 1892	-	NIE	TAK
AA 011	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1892 - 1899	-	NIE	TAK
AA 012	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1899 - 1904	-	NIE	TAK
AA 013	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1904 - 1910	-	NIE	TAK
AA 014	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1910 - 1919	-	NIE	TAK*
AA 015	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1920 - 1922	-	NIE	NIE
AA 016	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1922 - 1925	-	NIE	NIE
AA 017	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1925 - 1928	-	NIE	NIE
AA 018	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1929 - 1932	-	NIE	NIE
AA 019	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1932 - 1936	-	NIE	NIE
AA 020	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1936 - 1940	-	NIE	NIE

AA 021	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1941 - 1943	-	NIE	NIE
AA 022	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1943 - 1946	-	NIE	NIE
Numer zespołu: 28					
Zespół: Parafia pw. <i>Świętego Mikołaja Biskupa w Grudziądzu</i>					
Nazwa skrócona: Parafia Grudziądz Fara					
Sygnatura archiwalna	Tytuł jednostki	Daty skrajne	Sygnatury dawne	Udostępnianie	
				Oryginał	Kopia cyfrowa
AB 001	Liber neocommunicantium [Księga I Komunii Świętej]	1883 - 1912	-	NIE	TAK
AB 002	Liber neocommunicantium [Księga I Komunii Świętej]	1913 - 1930	-	NIE	TAK*
AB 003	Liber neocommunicantium [Księga I Komunii Świętej]	1931 - 1938	-	NIE	NIE
AB 004	Liber neocommunicantium [Księga I Komunii Świętej]	1938 - 1945	-	NIE	NIE
AC 001	Liber confirmatorum [Księga bierzmowanych]	1888 - 1922	-	NIE	TAK*
AC 002	Liber confirmatorum [Księga bierzmowanych]	1888 - 1922	-	NIE	TAK*
AD 001	Liber copulorum [Księga małżeństw]	1774 - 1866	W 378	NIE	TAK
AD 002	Liber copulorum [Księga małżeństw]	1867 - 1900	W 379	NIE	TAK
AD 003	Liber copulorum [Księga małżeństw]	1901 - 1920	-	NIE	TAK*
AD 004	Liber copulorum	1920 - 1930	-	NIE	NIE

	[Księga małżeństw]				
AD 005	Liber copulatorum [Księga małżeństw]	1931 - 1942	-	NIE	NIE
Numer zespołu: 28					
Zespół:	Parafia pw. <i>Świętego Mikołaja Biskupa w Grudziądzu</i>				
Nazwa skrócona:	Parafia Grudziądz Fara				
Sygnatura archiwalna	Tytuł jednostki	Daty skrajne	Sygnatury dawne	Udostępnianie	
				Oryginał	Kopia cyfrowa
AE 001	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1774 - 1824	W 381	NIE	TAK
AE 002	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1825 - 1848	W 382	NIE	TAK
AE 003	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1848 - 1854	W 383	NIE	TAK
AE 004	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1854 - 1865	W 384	NIE	TAK
AE 005	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1865 - 1879	W 385	NIE	TAK
AE 006	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1879 - 1893	-	NIE	TAK
AE 007	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1894 - 1911	-	NIE	TAK
AE 008	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1912 - 1924	-	NIE	TAK
AE 009	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1924 - 1931	-	NIE	TAK
AE 010	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1931 - 1938	-	NIE	TAK
AE 011	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1938 - 1944	-	NIE	NIE
AE 012	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1940 - 1944	-	NIE	NIE
AG 001	Rejestr ochrzczonych	1774 - 1799	W 376	NIE	TAK
AG 002	Rejestr ochrzczonych	1811 - 1874	W 377	NIE	TAK
AG 003	Rejestr zaślubionych	1820 - 1866	W 380	NIE	TAK
AG 004	Rejestr zmarłych	1865 - 1875	W 386	NIE	TAK

* Udostępniane kopie zapisów z wpisami:

po 100 latach (Księgi chrztów, I Komunii, bierzmowań i ślubów) oraz po 80 latach (Księgi zgonów)

Czcionka pogrubiona – różne rodzaje wpisów prowadzone w jednej księdze.

Numer zespołu: 29					
Zespół:		Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Grudziądzu			
Nazwa skrócona:		Parafia Grudziądz Krzyż			
Sygnatura archiwalna	Tytuł jednostki	Daty skrajne	Sygnatury dawne	Udostępnianie	
				Oryginał	Kopia cyfrowa
AA 001	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1916-1923		NIE	TAK*
AA 002	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1924-1928		NIE	NIE
AA 003	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1929-1936		NIE	NIE
AA 004	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1936-1946		NIE	NIE
AD 001	Liber copulorum [Księga małżeństw]	1916-1935		NIE	TAK*
AE 001	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1919-1937		NIE	TAK
AE 002	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1938-1948		NIE	NIE

* Udostępniane kopie zapisów z wpisami:

po 100 latach (Księgi chrztów, I Komunii, bierzmowań i ślubów) oraz po 80 latach (Księgi zgonów)

Czcionka pogrubiona – różne rodzaje wpisów prowadzone w jednej księdze.

Numer zespołu: 30					
Zespół:		Parafia pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Grudziądzu			
Nazwa skrócona:		Parafia Grudziądz Tarpno			
Sygnatura archiwalna	Tytuł jednostki	Daty skrajne	Sygnatury dawne	Udostępnianie	
				Oryginał	Kopia cyfrowa
AA 001	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1922-1932		NIE	NIE
AA 002	Liber baptisatorum [Księga chrztów]	1933-1943		NIE	NIE
AD 001	Liber copulatorum [Księga małżeństw]	1922-1938. 1945-1947		NIE	NIE
AE 001	Liber mortuorum [Księga zgonów]	1922-1938. 1945-1947		NIE	TAK*

* Udostępniane kopie zapisów z wpisami:
po 100 latach (Księgi chrztów, I Komunii, bierzmowań i ślubów) oraz po 80 latach (Księgi zgonów)
Czcionka pogrubiona – różne rodzaje wpisów prowadzone w jednej księdze.

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.